

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ БАЗИС РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Василішин С.І., доктор економічних наук, професор,
Інститут обліку і фінансів НААН,
ННЦ «Інститут аграрної економіки», м. Київ, Україна
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5023-9878>

Агропромисловий комплекс (АПК) є традиційною складовою національної економіки України, основою продовольчої й екологічної безпеки, джерелом валютних надходжень, системоутворюючим компонентом розвитку сільських територій та просторової зайнятості. Вирішальним фактором розвитку АПК є ефективна діяльність аграрних підприємств різних організаційно-правових форм, забезпечення їх економічної безпеки, вчасна протидія загрозам та мінімізація впливу ризиків.

Аграрні підприємства України функціонують в умовах суттєвої невизначеності умов, наслідком якої є посилення деструктивного впливу геополітичних, фінансових, погодних, валютних, юридичних, інвестиційних, виробничих, діджиталізаційних та інших груп ризиків, які суттєво посиллися в умовах реалій воєнного часу.

Відтак особливої актуальності набувають питання управління ризиками як інструменту зміцнення економічної безпеки аграрних підприємств в умовах невизначеності. Ефективність такого управління залежить від належного обліково-аналітичного забезпечення, яке втілене раціональною побудовою фінансового, управлінського обліку, аналізу та контролю. Саме бухгалтерський облік, аналіз та контроль (внутрішній аудит) забезпечують методологічну основу управління складними процесами операційної діяльності, надають зовнішнім та внутрішнім користувачам достовірну та неупереджену інформацію про факти господарського життя, здатні вплинути на рівень економічної безпеки і ступінь загроз від ризиків різних видів діяльності.

Управління ризиками – це складна і динамічна галузь економічної науки, яка склалася як об'єктивний процес, покликаний запобігти ймовірним негативним (деструктивним) наслідкам впливу різноманітних економічних явищ та процесів на стан і кінцеві результати підприємницької діяльності.

Процес управління вимагає використання аналітичних інструментів з метою попередження загроз, виявлення можливостей, нейтралізації ризиків, передбачає безперервний процес коригування, адаптації оперативних та стратегічних управлінських рішень. Вибір та ефективне застосування методу оцінки та прогнозування дозволяє підвищити рівень ефективності управлінських рішень, зосередити увагу на альтернативах, які гарантують результативність. Своєчасність управлінських рішень та орієнтація на потенційні можливості визначають перспективи розвитку суб'єктів ринку [1]. Водночас, актуальність пошуку інструментів мінімізації (нейтралізації) ймовірних наслідків інформаційного ризику користувачів фінансової звітності посилюється в комп'ютерному середовищі обробки даних [2].

Проведений аналіз наукових праць дозволяє висунути гіпотезу про складність і неоднозначність феномена ризиків економічної безпеки, установлення сутності яких має супроводжуватися всеохоплюючою їх класифікацією.

У контексті визначення феномена «ризик» професор І.О. Бланк розуміє потенційну, чисельно вимірну можливість утрати активів підприємством; при цьому, на погляд автора, поняттям ризику характеризується невизначеність, пов'язана з можливістю виникнення несприятливих ситуацій і наслідків для підприємства [3].

Процес ризик менеджменту перебуває в умовах інституціонального впливу нормативно-правового забезпечення, регуляторних інституцій держави, суб'єктів підприємництва і конкурентів, інвесторів, ринку, контрагентів та інших зовнішніх користувачів облікової інформації (зовнішнє середовище), а також визначене складовими внутрішнього середовища (рисунок).

На етапі формування чи так званого «зародження» підприємницького ризику важливо ідентифікувати загрозу як об'єкт бухгалтерського обліку, який синтезує понад 80 % інформації, що циркулює на підприємстві.

Для врахування всебічного прояву ризиків економічної безпеки та оперативного їх нівелювання в процесі ризик-менеджменту необхідне чітке та послідовне поєднання процесів ідентифікації ризиків, обліково-аналітичного забезпечення та управління наслідками їх впливу.

Рис. Сфери інституціонального впливу на обліково-аналітичне забезпечення ризик-менеджменту аграрних підприємств

Джерело: розроблено автором

Згідно з цією тезою пропонуємо враховувати згадані обставини через реалізацію триетапної теоретико-методологічної платформи управління ризиками економічної безпеки через посилення об'єктних можливостей обліково-аналітичного забезпечення:

1 етап: виявлення класифікаційних груп, джерел виникнення, характерів прояву та можливих наслідків впливу ризиків економічної безпеки;

2 етап: побудова архітектури обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками через трансформацію мети, методології, організації та завдань обліку об'єктів, які втілюють ризики економічної безпеки та безпекоорієнтованої облікової політики;

3 етап: прийняття управлінських рішень щодо ризик-менеджменту зовнішньої та внутрішньої економічної безпеки на основі обліково-аналітичного забезпечення.

З погляду логічності та послідовності взаємозв'язку між ідентифікацією ризиків та наступним етапом реалізації ризик-менеджменту – обліково-аналітичним забезпеченням, ми виокремлюємо стратегічні, фінансові, операційні ризики та ризики діджиталізації. Разом з тим ідентифікацію стратегічних і операційних ризиків зумовлено природою економічної безпеки; фінансові ризики ми пов'язуємо з ризиками викривлення та недостовірного розкриття показників фінансової звітності, а ризики діджиталізації – зі стрімким процесом розвитку IT-технологій та їх усебічним використанням у бухгалтерському обліку й економічному аналізі.

Заключним етапом управління ризиками є прийняття і реалізація управлінських рішень, які сприятимуть як задоволенню потреб користувачів інформації, так і досягненню належного рівня зовнішньої та внутрішньої економічної безпеки підприємств.

Водночас, в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами важливо аналізувати взаємозв'язок між видами ризиків та об'єктами обліку, на які вони впливають, і статтями фінансової звітності, які такі об'єкти репрезентують.

Таким чином, побудова архітектури обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою аграрних підприємств є важливою ділянкою облікового процесу, має базуватися на стрункій моделі ризик-менеджменту, яка визначає спрямованість облікової політики, зумовлює трансформацію підходів до відображення окремих об'єктів обліку, їх аналізу та безпекового представлення у фінансовій звітності і задовольняє заданий рівень економічної безпеки.

Література:

1. Charucka O., Vyshnevskaya O., Kozachenko L., Kostyrko A. Priority approaches to risk assessment in the activities of entities of the agricultural sector. *Oblik i finansy*, 2023, no. 3(101), pp. 158-164.

2. Ponomarenko, O., Kantsedal, N., Aranchiy, V., Ostapchuk, S. (2021) Audit Risk Assessment Model in Automated Accounting Systems of Enterprises in Ukraine. In: Alareeni B., Hamdan A., Elgedawy I. (eds) *The Importance of New Technologies and Entrepreneurship in Business Development: In The Context of Economic Diversity in Developing Countries*. ICBT 2020. Lecture Notes in Networks and Systems, vol. 194. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-69221-6_90

3. Бланк І.А. Управління фінансовою безпекою підприємства. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2004. 784 с.